

Panama – Mestertervek Pekingben és Washingtonban. A Panama-csatorna mint a nagyhatalmi geopolitikai összeütközések egyik színhelye

Panama – Master Plans by Peking and Washington.

The Panama Canal as a Geopolitical Conflict Zone for Great Powers

Reile Zsolt

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.2.5

Összefoglaló: A Panama-csatorna ellenőrzésére vonatkozó washingtoni és pekingi törekvések különösen jól tükrözik a két nagyhatalom erősödő geopolitikai párharcát: koncentráltan használják az üzleti, a diplomáciai és a katonai módszereket annak érdekében, hogy a közép-amerikai országot a saját befolyásuk alá vonják. Bár a kis állam szuverenitását mindkét fél hangsúlyozza, a megerősödő amerikai érdekek következtében egyre nagyobb a nyomás rajta. Kína pedig gazdaságilag próbálhatja meg nehéz helyzetbe hozni, és az elmúlt évtized befektetéseit és kölcsöneit kivonni onnan, ám az Pekingre is káros hatással lenne, és még jobban Washington karjába tolná Panamavárost. Az pedig egyelőre nem valószínű, hogy olyan provokációt hajtana végre a csatorna átjárhatóságát illetően, amely katonai konfliktushoz vezetne az Egyesült Államokkal. Peking taktikája most az időhúzás, és olyan módon igyekszik a harcias amerikai megjelenésre lehetőleg arcvesztés nélkül reagálni, amelyben végső lehetőségként akár a visszavonulás, azaz a kikötők konfliktusmentes átadása is benne lehet. Panama úgynevezett precedensértékű lehet más amerikai–kínai konfliktusok esetében is.

Kulcsszavak: geopolitikai versengés, Panama-csatorna, külföldi hatás, stratégiai vízi utak

Abstract: *The efforts by Washington and Beijing to control the Panama Canal reflect the growing geopolitical tension between the two great powers. By relying on corporate, diplomatic, and military approaches, their aim is to bring the Central American state under their respective influence. Although both powers are keen to emphasize its sovereignty, Panama is under increasing pressure from the sudden reemergence of US geopolitical interests. China may try to put Panama in an economically difficult position by withdrawing the investments and loans of many years; however, this would not only be detrimental for Beijing itself, but would push the small country further into the arms of the United States. At the same time, it*

is unlikely that China would provoke a military conflict with Washington over the Canal. Beijing's current tactic is to stall for time and try to respond to the U.S. posture without losing too much face. Such response eventually could include retreat, that is, the transfer of the ports in question into American interests. This case could set a precedent for other U.S.–China conflict zones.

Keywords: *geopolitical rivalry, Panama Canal, foreign influence, strategic waterways*

Bevezetés

A mai geopolitikai kihívások megjelenítésére jó példaként szolgálhat a Panama-csatorna körül az Amerikai Egyesült Államok és Kína között zajló párviadal. A fontos vízi úttal kapcsolatos rivalizálás első jelei 2024 decemberében mutatkoztak meg, amikor az akkor még a beiktatására váró amerikai elnök, Donald Trump karácsony első napján a következőt írta a közösségi médián a követőinek: „Boldog karácsonyt mindenkinek, még a kiváló kínai katonáknak is, akik örömmel bár, de illegálisan működtetik a Panama-csatornát!”¹

Ez az amerikai–kínai versengés egyértelműen rávilágít a kulcsfontosságú vízi utak stratégiai fontosságára. Márpedig a Panama-csatorna a világ második legfontosabb hajózási átkelője. Jelenleg ugyanis csak három tengeri út köti össze az Atlanti-óceánt a Csendes-óceánnal: a jég miatt a globális felmelegedés ellenére sem mindig hajózható északnyugati átjáró Kanadában, a Drake-szoros Chilénél és a Panama-csatorna Panamán keresztül. Az utóbbi közel 11.000 km-rel csökkenti le a hajók útját, amelyeknek különben Dél-Amerika déli csücskét kellene megkerülniük a nehezen járható Drake-szoroson vagy – a navigációs nehézségek miatt ritkábban – a Magellán-szoroson keresztül.

A Panama-csatorna pedig nemcsak gazdasági, de katonai szempontból is fontos, különösen az Egyesült Államok számára: a haderejének az Atlanti- és a Csendes-óceán közötti áttelepítése és mozgatása nagyrészt azon keresztül történik.²

Kínai terjeszkedés Latin Amerikában

A Panama-csatorna körüli amerikai–kínai konfliktus tulajdonképpen egy, már nagyjából tíz éve kezdődött folyamatnak a kicsúcsosodása. A hidegháború után az Egyesült Államokra is egy viszonylag békés idő köszöntött, és hosszabb távra szintén azt vizionált, mégpedig nemcsak a nyugati féltekére, de globálisan is. Ez a felfogása érvényesült abban is, hogy a kétezres évekre visszavonult az amerikai kontinens országaiból, a diplomáciai jelenléte csökkentése érdekében több képviselote személyzetét hazarendelte, s egyéb *soft-power* eszközöket is már csak visszafogottan alkalmazott – az aktív katonai jelenlétet pedig

minimálisra redukálta. Azaz Washington passzivitásba vonult Latin-Amerika kapcsán, hiszen az ottani gyengülő európai jelenlét következtében akkor már semmi sem fenyegette a regionális érdekszféráját. Ezt az amerikai elkényelmesedést ismerte fel és kezdte kihasználni Kína, amely számára ez az időszak hozta el a stratégiaváltást is. A periferikus, regionális diplomáciát és az elsősorban a környező délkelet-ázsiai országokra építő gazdaság gondolatát már felváltotta a globális hatalmi pozíció keresése, amelyben főleg a globális Dél országaira igyekezett építkezni, de szem előtt tartotta az olyan stratégiai eszközöket és lehetőségeket is, amelyek közé a Panama-csatorna is beleillett.³ A Latin-Amerikából jól felkészült, az ottani nyelveket kitűnően beszélő kínai diplomaták száma egyre nagyobb lett, és a mai napig céltudatosan építik a kapcsolataikat a helyi rezsimekkel, de gyakran környékeznek meg újságírókat, egyetemi oktatókat is – mindez éles ellentétben állt az USA visszavonulásával, a sokszor nagykövet nélkül maradt képviselőivel. Peking a gazdasági behatolás mellett részben ezt a *soft-powerre* épülő forgatókönyvet követte Panamában is.⁴

A Kínai Népköztársaság (KNK) latin-amerikai jelenléte körülbelül egy évtizede erősödött meg, és azóta igyekeznek – elsősorban a kereskedelem, a stratégiai kölcsönök és a közvetlen befektetések révén – a mai napig befolyásolni az ottani országokat.⁵ Az elmúlt 20 évben közel a huszonötszörösére (400 milliárd dollárral!) bővült a kereskedelmi forgalom értéke a térségbeli országok és Kína között, és az előrejelzések szerint 2040-re ez az érték meg fog duplázódni.⁶ A gazdasági kapcsolatok magját különösen nagy ívű projektek képezik – többek között Brazíliában, Peruban és Chilében, valamint a többi 18 országban, amely csatlakozott az Övezet és Út Kezdeményezéshez (*Belt and Road Initiative, BRI*). Az, hogy a Covid-járvány alatt Peking vakcinákkal árasztotta el Dél-Amerikát, s ezzel megelőzte az USA-t és az Európai Uniót, jól példázza azt a vákuumot, amelyet Kína igyekezett kitölteni, s ezzel számos helyi kormány támogatását elnyerte a gazdasági befektetéseihez.⁷ Azonban a gazdasági térnyerése mögött megbúvó célja gyakran a régió stratégiai ellenőrzése is, amire Peking elsősorban hajózási és kikötői társaságokat, magántulajdonban levő cégeket használ fedőszervezetekként.⁸

A KNK ugyanis szisztematikusan építi ki a geopolitikai bástyáit Latin-Amerikában (is), hogy a nemzetközi rendszerben új pozíciót harcoljon ki magának. A világ ismert lítiumkészletének több mint a felét rejtő térség kritikus infrastruktúráiba való gazdasági befektetése, a helyi bányászati koncessziók elnyerése és az információáramlás modernizálása (vagy inkább az ellenőrzése) sok esetben egy kényszerítő diplomácia eredménye, amelyben a kínai állami vállalatok tesztelik meg a kommunista államhatalmat, és gyakorolnak nyomást a helyi és az állami kormányzatszervekre.

Például a chilei főváros, Santiago áramszolgáltatásának 57 százaléka jutott a közelmúltban a Kínai Népköztársaság üzleti érdekeltségéibe, az ország általános

energiaellátásának pedig már majdnem a kétharmada.⁹ A chilei és más latin-amerikai áramszolgáltató-hálózatok irányítása a kínai űrügynökség (értsd: a hadsereg) BDS műholdjain keresztül történik. Egy másik példa a Peru fővárosától, Limától 70 km-re fekvő Chancayban található, javarészt a kínai COSCO cég tulajdonát képező, 1,3 milliárd dolláros beruházást jelentő kikötő megépítése és 2024. novemberi beüzemelése. Az átadási ünnepség díszvendége maga a kínai elnök, Hszi Csin-ping volt. A kikötő jól jelképezi a Kína latin-amerikai befektetései mögött meghúzódó igazi okot: a stratégiai infrastruktúrákban való érdekltségét. Kína, illetve a Kínai Kommunista Párt (KKP) ugyanis „többségi részvényesként a COSCO-n keresztül a saját érdekei szerint fog döntéseket hozni..., s nem Perué alapján”.¹⁰ A régió több országa nem veszi észre, hogy a kínai befektető cégek a KNK-t testesítik meg, így a kritikus infrastruktúrájukat gyakorlatilag eladják egy másik országnak. Peking pedig a gazdasági kapcsolataik ellenőrzésével, a kritikus ásványkincsek kitermelésével és elosztásával, a kikötők és a repülőterek (sőt akár az űrközpontjaik) megvételével vagy azok létesítésével/üzemeltetésével hatalmas nyomást tud gyakorolni az egész régióra. (Az utóbbi tíz évben hat térségbeli ország vonta vissza Tajvan elismerését – Panama például 2017-ben.) Mindez fokozza a geopolitikai érdekellentétet a most felemelő USA-val.

Washington szemszögéből az látszik, hogy a – hagyományosan – a saját érdekszférájában Kína szisztematikusan épít hajókikötőket, amelyek a döntő fontosságú tengeri torlódási pontok és a nagy forgalmú ellátási utak közelében potenciálisan megkönnyíthetik a jövőbeni esetleges kínai katonai-logisztikai és partraszállási tevékenységeket. Az érintett hajókikötőkbe, repülő- és űrrepülőterekbe, továbbá az egyéb kritikus infrastruktúrákba (pl. az 5G kommunikációs technológiába)¹¹ történő, ártalmatlannak tűnő befektetések azonban viszonylag egyszerűen és gyorsan fejleszthetők fel katonai/kémszolgálati használatra, amennyiben Peking úgy kívánja.¹² Az Egyesült Államokat különösen aggasztja Kínának a befektetési célpontokat illető polgári-katonai fúziós megközelítése.¹³

Kína latin-amerikai térhódítása rendszerszintű kihívást jelent az USA számára: egy olyan különleges versenytárs, amely az amerikai geopolitikai érdekszférán belül is aktív tevékenységet fejt ki annak érdekében, hogy létrehozson egy új nemzetközi rendet.¹⁴ (Nem csoda, hogy több kutató is a kubai rakétaválsághoz nyúl vissza a mostani csatorkonfliktus elemzésekor.) Ezt az Egyesült Államokkal szembeni nyílt kínai kihívást, már-már provokációt két tengeri projekt jellemzi a leginkább a térségben: az egyik a Panama-csatornával kapcsolatos beruházás, a másik a perui Chancay megakikötő megépítése és üzemeltetése. A jelen tanulmány közülük a csatornára fókuszál.

A latin-amerikai országok többsége semleges kíván maradni a két nagyhatalom versengése közepette, de a viszonylag csekély befolyásukból adódóan nagy valószínűséggel kénytelenek lesznek valamilyen módon részt venni azok kieleveződő geostratégiai csatározásának.¹⁵

Kína Panamában

Peking latin-amerikai behatolását jól szemlélteti a Panama-csatorna esete. Az amerikaiak 1999-ben átadták a csatornát a panamaiaknak, s azóta csak két elnök járt az országban: 2005-ben George W. Bush, 2015-ben pedig Barack Obama. Ám a többi elnökhöz hasonlóan ők sem szántak megfelelő figyelmet arra, hogy a kínaiak terjeszkedni kezdtek a kis országban is. Donald Trump első elnöksége idején szintén nem bírt különösebb jelentőséggel a téma a Fehér Ház számára. A jelek azonban már korábban megmutatkoztak.¹⁶ Panama – kínai nyomásra – 2017-ben megszüntette a kapcsolatait Tajvannal, és Peking a BRI révén hamarosan gazdasági befektetéseket, pénzügyi intézeteket vitt a kis közép-amerikai országba. Kínának a stratégiai infrastruktúrába való beruházásai megmutatják, hogyan válik a gazdasági hatalma geopolitikai befolyássá, és miként igyekszik az ország annak segítségével fokozatosan a szélesebb stratégiai céljait elérni. Pekingben úgy értékeli, hogy a világkereskedelem e kulcsfontosságú csomópontjában, Panamában való kínai jelenlét nagyban hozzájárul a hazájuk nemzetközi befolyásához és a globális biztonsági hierarchiában betöltendő szerepéhez.¹⁷

Kína jelentős koncessziókhöz jutott a tágabb csatornainfrastruktúrát illetően, még ha magában a működtetésben közvetlenül nem is, de az ahhoz szorosan kapcsolódó logisztikai létesítményekben és szolgáltatásokban igen – ráadásul az igazgatótanács tagjai között szintén vannak kínaiak.¹⁸ A cégei jelen vannak a csatornát is érintő villamoshálózati és építőipari gigaberuházásokban, például a Shanghai Gorgeous egy fölgázon alapuló óriási áramtermelő létesítmény egyik befektetője.¹⁹ Panamában a kínaiak több kikötőt is birtokolnak és üzemeltetnek, amelyek közül a legfontosabb a csatorna két végén levő. A Colón tartományban fekvő Isla Margaritán található az ország legfontosabb atlanti-óceáni kikötője (*Panamá Colón Container Port*, PCCP) és egyben a nyugati félteke legnagyobb szabadkereskedelmi övezete, amelynek az ellenőrzését 2016-ban szerezte meg a kínai Landbridge Group (LG).²⁰ A kivitelező a hadügyminisztérium cége, a China Communications Construction Company (CCCC) volt, amely jelentős tapasztalatokra tett szert a dél-kínai-tengeri mesterséges szigetek (és a rajtuk/alattuk elhelyezkedő katonai infrastruktúrák) kiépítése során. A jelenlegi két legnagyobb panamai hajó kikötőt, a Colónban található Puerto Cristóbal és a csendes-óceáni oldalon levő Balboát a hongkongi székhelyű, családi tulajdonban levő CK Hutchison Holdings alakította ki és üzemelteti. A cég, amely Washington nemtetszését váltotta ki, egyébként közös projektekben vesz részt Kína legnagyobb védelmi ipari cégével, a közvetlenül a hadügyminisztérium alá tartozó AVIC-kal (*Aviation Industry Corporation of China*). Az, hogy gazdaságilag Peking ellenőrzi a csatorna mindkét oldalát, aggodalomra adhat okot, mivel lehetőséget biztosít a gyors militarizálódásra. Az Egyesült Államok Déli Parancsnokságának (*United States Southern Command*)

volt vezetője szerint a kínaiak infrastrukturális beruházásai a hadsereg számára „a több területhez való jövőbeli hozzáférés kiindulási pontjaként” szolgálnak.²¹

A fentiek tükrében már nem tűnik a valóságtól annyira elrugaskodottnak Trump kijelentése, miszerint kínai katonák működtetik a Panama-csatornát. Ha ehhez még figyelembe vesszük azt az érdekes folyamatot is, ahogyan a Hongkong körül egyre szoruló pekingi ellenőrzés részeként a KNK beleszólást szerzett a Hutchison-cégeknek a csatornához kapcsolódó infrastruktúráiba, megérthetjük az Egyesült Államok ellenkezését (erről bővebben szó lesz lejjebb).

A felsoroltakon kívül számos kínai projektet is terveztek ugyan, azonban azok a panamai és/vagy amerikai tiltakozás miatt nem valósultak meg. Példaként említhető egy 2020-ban megálmodott negyedik híd a csatorna felett, vagy egy 2018-ban előirányzott új kínai nagykövetség a csatorna bejáratánál.²²

A KNK hadserege a közép-amerikai ország fegyveres erőihez is közel került: a panamai határőrség, rendőrség és haditengerészet több tagja is kínai kiképzésben részesült.²³

Panamának a Kína-politikája az elmúlt évtizedben nem volt egyértelmű. Az viszont látszik, hogy az országnak hiányosak a kínai szándékokat illető ismeretei,²⁴ és a két állam közötti diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokban a közép-amerikai ország egyértelműen alárendelt szerepet vett fel.

A csatornát „mi építettük, mi fizettük, az a miénk, és meg is tartjuk!” (Ronald Reagan)

Soha nem is lehetne aktuálisabb a fenti idézet, mint napjainkban. Mielőtt a Panama-csatorna ellenőrzése az Egyesült Államok kezébe került, hosszú tárgyalások és taktikázások zajlottak: első lépésben Panamának e Kolumbiából történő kiválása (1903) kapcsán, majd a csatorna megépítése során (1904–1914) – amely francia ötlet és kezdeményezés alapján indult meg –, s végül az üzemeltetés kérdésében is.²⁵ Washington csak 1999-ben adta át a csatornát Panamának, de a két fél közötti egyezmény kidolgozása már Jimmy Carter elnök idején, az 1970-es évek második felében megtörtén. Azonban az ellenőrzés jogának az átadása a mai napig kísérti az amerikai kül- és biztonságpolitikai gépezetet: sokan, főleg a konzervatívok elhamarkodott döntéséért élték meg azt. Így Trump elnöknek a csatornára vonatkozó igénye meglehetősen racionális alapokon nyugszik, ahogy arra ez a tanulmány is igyekszik rámutatni.

Elsőként említendő a panamai-amerikai csatorna-átruházási szerződés egyik fő kikötése, amelynek értelmében mindkét fél vállalta a csatorna semlegességének a megtartását. Ez a feltétel különös hangsúlyt fektet a katonai jellegű hajók hozzáféréseinek a biztosítására. Trump azonban kétségbe vonja, hogy Panama eléggé elszánt és képes a csatorna semlegességének a hatékony védelmére. A hivatkozott szerződés V. cikkelye szerint „csak a Panamai

Köztársaság működtetheti a csatornát, és tarthat fenn katonai erőket, védelmi helyszíneket és létesítményeket”.²⁶ A Fehér Ház szerint azonban a latin-amerikai ország lemondott a kritikus gazdasági infrastruktúra és a stratégiaileg jelentős területek ellenőrzéséről (amikor a BRI égisze alatt átadta azt Kínának).²⁷

A másik tény, amit figyelembe kell venni, hogy a csatorna geostratégiai fontosságú az Egyesült Államok számára, ugyanis

- az ott a keresztülhaladó szállítmányoknak közel 70 százaléka az USA-ból ered, vagy oda érkezik (míg Kína esetében ez csak 13 százalék);
- komolyabb háború esetén az amerikai tengerészet mindig a polgári teherhajókra támaszkodik a stratégiaileg fontos nyersanyagok és hadiipari termékek szállítása során, ezért a csatorna átjárását nem lehet veszélyeztetni;
- a csatorna két torkolatában elhelyezkedő, gyorsan katonává bővíthető kínai gigakikötők egy fegyveres konfliktus esetén aránytalanul nagy előnyhöz juttathatnák Kínát – például a csatorna lezárásához, a közlekedés ellehetetlenítéséhez.

Mindez elég indok ahhoz, hogy Trump elnök és csapata úgy gondolja, a semlegesség megsértésének a költségei (pl. egy jövőbeli kínai–amerikai katonai összeütközés) elég jelentősek ahhoz, hogy az Egyesült Államok megelőző lépéseket tegyen.

A Panama-csatorna körüli konfliktus geopolitikai vetületei

A Panama-csatornáért folyó verseny ráadásul nemcsak nemzetközi aggodalmat gerjeszt, de jól tükrözi a napjaink változó világában tapasztalható hatalmi és biztonsági dinamikákat, valamint a befolyásért való küzdelmet,²⁸ amelyek során még nem dőlt el, hogy a következményük középtávon egy- vagy kétpólusú, illetve multipoláris világtrend lesz-e. Annyi azonban bizonyos, hogy a Panama-csatornát érintő konfliktus két főszereplője, Kína és az Egyesült Államok meghatározó szerepet fog játszani a jövő geopolitikájában is. Az a hatalom, amely a Panama-földszorosot ellenőrzi, a nyugati féltekét is az ellenőrzése alatt tudja tartani.

A realista nézetet szerint a nemzetközi rendszer anarchikus, az államok a túlélésükért küzdenek, és az elsődleges céljuk a saját biztonságuk megteremtése. Az Egyesült Államok a 19. század elejétől kezdve az 1823-ban meghirdetett Monroe-elvben („Amerika az amerikaiaké”) véli megtalálni a saját biztonságá zálogát, ezért idegen hatalmakat – főleg a Kínához hasonlóan potenciálisan ellenségeseket – nem tűr meg a geopolitikai érdekszférájába tartozó területeken – márpedig Panama éppen ilyen térségben fekszik. A csatorna kapcsán kialakult helyzet pedig nem más, mint a levetítése annak a globális hatalmi és befolyásolási játszmának, amelyben a feltörekvő Kína egyre növekvő befolyása

megkérdőjelezi a még szuperhatalmi státuszban lévő, de már gyengülő Egyesült Államok dominanciáját. A csatorna azonban az Egyesült Államok erejének és szuverenitásának a szimbóluma is (függetlenül attól, hogy jelenleg Panama adminisztrálja):²⁹ és az ellenőrzése létfontosságú számára ahhoz, hogy ellensúlyozni tudja a feltörekvő Kínát, és biztosítsa a saját dominanciáját a nyugati féltekén. Habár az ottani áthaladás kapcsán nagyon kicsi az esélye egy komolyabb fegyveres konfrontációnak, de mivel egy téves számítás vagy információ bármikor születhet, s annak következtében a két hatalom között mégis tovább eszkalálódhat a konfliktus, amely végül azonban valószínűleg nem Panama, hanem Tajvan kapcsán csúcsonadna ki egy komolyabb fegyveres összecsapásban.

Korábban említette már szó volt azokról az amerikai aggályokról, amelyek szerint a csatornához közel található kínai létesítmények könnyen átalakíthatóak katonai objektumokká, amennyiben Pekingnek az lenne az érdeke. Már önmagában ez a lehetőség is veszélyesen megtörheti a globális hatalmi egyensúlyt (*balance of power*) az USA és Kína között.

Érdemes Samuel P. Huntington vonatkozó tézisére is kitérni, aki már az 1993-as „A civilizációk összecsapása” című cikkében megjósolt egy komolyabb háborút Kína és az Egyesült Államok között, s a témát bővebben is kifejtette az arra épült könyvében. Szerinte a jövő konfliktusa a két fél közötti civilizációs különbségek és az alapvetően eltérő kultúrájuk miatt fog kitörni. Washington a keresztény, liberális-kapitalista Nyugat, Peking pedig a konfuciánus, *sino* civilizáció képviselőjében próbálja meg az érdekeit érvényesíteni a saját befolyási övezetében. A két tömb közötti ütközés intenzitása pedig a kínai gazdasági fejlődés következtében tovább növekszik.³⁰ Panama kapcsán kimutatható mind a kínai befolyási övezet kiterjesztése, mind a robosztus gazdasági fejlődés, amelynek a megtestesítői a hatalmas befektetések. Ráadásul Kína mára megváltozott: a tradíciókat felváltja a modernizáció fontosságának az elfogadása – miközben ez Huntington szerint együtt jár a Nyugat elvetésével is. Mindemellett Kína gazdasági és katonai felemelkedésével a geopolitikai érdeke egyre több területen ütközik az Egyesült Államokéval. Korábban az ázsiai állam sosem volt tengeri hatalom, a birodalmi érdekeit mindig a szárazföldi hadserege révén érvényesítette. A mai stratégiai céljai között azonban központi szerepet kap a tengeri kapacitásai fejlesztése.³¹ Ezt szolgálja a Panama-politikája is. Bár az most a Washingtonnal való igen látványos összeütközésként jelenik meg, csak egyike annak a számos potenciális konfliktuszónának, ahol Peking megpróbálja újradefiniálni a globális rendben betöltött szerepét.

Panama jelenleg különösen kényes helyzetben van: az USA-hoz való korábbi kötődését az elmúlt évtizedben erőteljesen kikezdték a jelentős kínai befektetések, amelyek révén Peking igyekezett gazdaságilag függővé tenni a kis közép-amerikai államot. Eddig sikeresen egyensúlyozott ugyan, azonban a két nagyhatalom ellentéteinek a felszínre kerülésével egyre nagyobb

nyomás nehezedett az ország vezetésére, és hamarosan döntéskényszerbe került. A 2025 első negyedében a csatorna visszaszerzésére tett amerikai lépéseket, ha nem is örömmel, de elfogadta, azonban mindeddig nem kapott ígéretet Washingtontól arra, hogy a Kína által nyújtott befektetéseket egy esetleges elhidegülés és kínai gazdasági visszavonulás esetén az Egyesült Államok pótolná. Az amerikai védelmi miniszter április közepén Panamában tett látogatása után az ottani hivatalos sajtóközleményben hangsúlyos szerepet kapott, hogy Pete Hegseth elismerte a latina-amerikai állam vezető szerepét és a Panama-csatorna feletti megkérdőjelezhetetlen szuverenitását, a Pentagon közleményéből ez azonban teljesen kimaradt.³²

Felmerül az emberben a gondolat, hogy az Amerikai Egyesült Államok éppen úgy jár el Panamával szemben, ahogy azt Kína esetében maga is kritizálja. Washington geopolitikai érdekérvényesítése nem sokban különbözik Pekingétől, hiszen a helyi rezsim befolyásolása, a gazdasági eszközök megválogatása és a csatornát kiszolgáló kikötők átvétele semmiben sem más – ráadásul az USA nemrég kifejezte a katonai bázisok létrehozására való igényét is, ami meghaladja az eddig ott alkalmazott kínai stratégiai eszközöket.

Kínának ugyanazok az Egyesült Államok területszerzése elleni érvei, mint amiket az fogalmaz meg vele szemben: a saját hegemoniórekvései céljából megsérti Panama szuverenitását. Peking végig azt hangsúlyozta, hogy a panamai jelenlétének csak gazdasági céljai vannak, és a hasonló lépései soha nem más országok ellen irányultak.³³ Ennek azonban ellentmond az olyan infrastruktúrák célzott felvásárlása vagy „elfoglalása”, amelyek háború esetén stratégiai jelentőséggel bírnak. Ezért viszont az Egyesült Államok joggal várja el, hogy Kína visszahúzódjon az érdekszférájából, így Panamából is. Ez esetben nem is lenne más lehetősége, mint a távol-keleti ország kikényszerített „távozása” után átvenni a csatorna működését ellátó infrastruktúrákat, és biztosítani a hajózási útvonal semlegességét.

A nagyhatalmi verseny közepette háttérbe szorulhat magának Panamának az érdeke: szívesen működtetné a csatornát mind amerikai, mind kínai befolyástól mentesen, hiszen tisztában van a saját geopolitikai fontosságával. Ez a lehetőség azonban korábban már a rendelkezésére állt, ám nem tudta kihasználni – többek között a gazdasági adottságai következtében –, ezért volt kénytelen Kínához fordulni támogatásért.

A lehetséges kimenetek

Az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság egyaránt megpróbálja különböző síkokon kialakítani a stratégiáit, és azokat a másik fél reakciójának megfelelően kalibrálni. A Panama-csatornát érintő mostani konfliktusnak három lehetséges vetülete van: gazdasági/üzleti, diplomáciai és katonai.

Természetesen a kombinációik is érvényesülhetnek – a jelen esetben például a főként gazdasági/üzleti érdekérvényesítés egy kisebb mértékű diplomáciaival párosul.

Üzleti megoldás

Washington és Peking egyelőre gazdasági/üzleti úton próbálja a vitatott kikötők ügyét rendezni, amihez gyakran járul visszafogott diplomáciai retorika is. A kikötőket működtető hongkongi CK Hutchison a konfliktus kezdete után nem sokkal már megkörményezte a BlackRock vezette amerikai befektetőcsoport, a Global Infrastructure Partners (GIP) és az olasz Aponte család vállalkozása, a Terminal Investment Limited (TIL), és együtt olyan ajánlatot tettek a 43 globális kereskedelmi hajózási létesítmény megvásárlására (köztük a két panamai kikötőre), hogy azt 2025 márciusában elfogadták, és a felek már április elejére garantálták a tranzakciót, vagyis az átadást/átvételt. A két panamai kikötőben a GIP 51, a TIL pedig 49 százalékban lesz tulajdonos.³⁴

Egy nyugati típusú liberális-kapitalista rendszerben ez a *deal* minden valószínűség szerint gyorsan létre is jöhetett volna, ám az egyezséget a kínai trösztellenes hatóságok egy átvizsgálással próbálják megtorpedózni. Ez egyértelmű jele egyrészt annak, hogy a kínai állam nem akarja elengedni a hongkongi cég által megszerzett panamai jogokat, másrészt, hogy milyen erőteljesen avatkozik bele Peking a hongkongi üzleti szférába. A Hutchison elődcége már 1996-ban hosszú évekre elnyerte a két kikötő üzemeltetési jogát. A szerződést két hónappal azelőtt írták alá, hogy az Egyesült Királyság 1997-ben visszaadta Hongkongot Kínának. Az 1984-es kínai–brit közös deklaráció az 1997-es átadástól 50 évre, azaz egészen 2047-ig garantálta a városállam (és így az ottani cégek) autonómiáját. Peking azonban az ott kitört demokráciapárti tüntetésekre válaszul bevezetett egy ún. nemzetbiztonsági törvényt,³⁵ amelynek több pontja kiterjedt a hongkongi cégekre, köztük a CK Hutchisonra is. A törvényre történő hivatkozással Kína tehát akár blokkolhatja a Hutchison–GIP/TIL-ügyletet, amennyiben az kínai nemzetbiztonsági érdekeket sért.³⁶ Ugyanakkor eléggé átlátszónak tűnik az amerikai vételi konstrukció is: feltehetőleg a Trump-adminisztráció áll a BlackRock ajánlata mögött –, ha nem is közvetlen tőkegaranciával, de más lehetséges kedvezményekkel, akár fiskális természetűekkel is (kedvező adózás vagy jövődó adómentesség) –, amelynek célja, hogy az állam érdekét egy magánkonzorcium valósítsa meg.

Azaz feltételezhetően mindkét hatalom a privát szektor álcája mögött próbálja az elvileg annyira áhított egyensúlyt a maga oldalára elbillenteni Panamában, hogy az ottani előnyükkel a globális versenyüket is befolyásolják. Kína most az időhúzás taktikájához folyamodott, és akár az üzleti tranzakciót is ellehetetleníti, hogy Washingtont belekényszerítse egy vakmerő lépésbe. Egy

agresszívabb amerikai fellépés ugyanis erodálná a már-már erőltetett panamai-amerikai együttműködést, mert elriasztaná a panamai vezetést és népet az országukra vonatkozó amerikai tervektől.

Diplomáciai erőfeszítések

Az említett – még ismeretlen kimenetelű – üzleti tárgyalásokkal párhuzamosan megindult egy erős diplomáciai párbeszéd is Panamaváros és Washington között. Február elején Marco Rubio külügyminiszter látogatott Panamába, április 10–14. között pedig a már említett védelmi miniszteri látogatás következett, amely során több fontos biztonsági kérdésben is megegyezés született. Az USA és Panama közötti kibővített partnerségi együttműködés elsősorban a csatorna biztosítását szolgálja, másodsorban pedig – Hegseth szavaival – „Kína rosszindulatú befolyását” ellensúlyozza.³⁷

A diplomáciai tárgyalások érdekessége, hogy a két nagyhatalom nyíltan próbálja egymást ignorálni, és gyakorlatilag csak a panamaiakkal hajlandóak beszélni. E tanulmány megírásáig a csatorna ügyében még nem folytattak sem magas rangú amerikai–kínai, sem pedig a panamaiak bevonásával zajló háromoldalú párbeszédet.

Az USA és Panama, illetve a Kína és Panama közötti kétoldalú tárgyalásokon egyértelműen megmutatkozik a két nagyhatalom pozíciója és a közép-amerikai ország gyengesége. Az utóbbira az Egyesült Államok árnyaltan ugyan, de akár katonai megoldás felvetésével, Kína pedig gazdasági „megtorlások” óvatos kilátásba helyezésével igyekszik még inkább nyomást gyakorolni.

Washington minden kétséget kizáróan nagyobb sebességre kapcsolt. Míg az Egyesült Államok részéről közvetlenül a kormány tagjai – Rubio külügyminiszter és Hegseth védelmi miniszter – tárgyalt Panamában, addig Kínából csak a nagykövet, Hszü Hszüe-csüan, valamint a külügyminisztériumi szóvivő. Peking úgy gondolhatja, hogy egy kínai külügyminiszter vagy hadügyminiszter panamai látogatása provokációval érne fel, hiszen a hivatalos verzió szerint Kína mindig is csupán gazdasági erőként volt jelen a kis országban. Ez akár egy Peking és Washington közötti hallgatólagos megállapodásként is felfogható, hiszen a közelmúltbeli délkelet-ázsiai útja során Hegseth sem kereste fel Tajvant – annak a geopolitikai fontosságáról csak Japánban nyilatkozott.³⁸

Az egy fontos diplomáciai előrelépés lenne, ha Washington rá tudná venni Pekinget, hogy írja alá a csatornával kapcsolatos semlegességi szerződést.³⁹ Kína ugyanis jelenleg elviekben akár le is zárhatná a Panama-csatornát, de a semlegességi szerződést mégsem sértené, hiszen alá sem írta azt.⁴⁰

Katonai lehetőségek

Amennyiben a kínai állam beavatkozása miatt a Hutchison és a GIP/TIL közti adásvétel nem valósulhatna meg – mert például ellehetetlenítené a CK Hutchison –, Washington kénytelen lenne más alternatívák után nézni, amelyek egyikeként a katonai megoldás sem teljesen kizárt. Hiszen amerikai részről nem az lenne az első katonai beavatkozás Panamában: 1989-ben az Egyesült Államok tízezer katonával szállta meg a kis közép-amerikai országot, hogy elmozdítsa a drogbáró-diktátor Manuel Noriega elnököt.⁴¹ Az intervenciónak azonban volt egy igen fontos másodlagos oka is: a Panama-csatornával kapcsolatos átruházási szerződés integritásának a biztosítása. Azaz elképzelhető, hogy ha Kína és az USA nem tudná „civilizáltan” rendezni az ügyet, akkor Trump a 1989-es akcióhoz hasonlóan a csatorna-átruházási egyezmény megszegésére történő hivatkozással, katonailag szerezne érvényt a céljainak. Ráadásul valószínűleg egy gyors, a kínai cégek (és rajtuk keresztül a kínai állam) által jelenleg működtetett óriáskikötőkre is kiterjedő katonai megszállás ellenállás nélkül zajlana le – amennyiben azt a panamai kormánnyal egyetértésben és vele közösen hajtánák végre.

Ha azonban a megszállást Peking katonai provokációja váltaná ki, például kínai hadihajók közeledése vagy a még kínai cégek által ellenőrzött kikötők lezárása, akkor a gyors eszkaláció is elképzelhető, hiszen Washington nem engedheti meg sem a kínai jelenlét erősödését, sem pedig egy olyan szituáció kialakulását, amely a csatorna kereskedelmi és katonai forgalmát megzavarná, esetleg ellehetetlenítené. Egy ilyen kimenetelű konfrontáció – ha nem is minden tekintetben – sokakat a kubai rakétaválságra emlékeztetne. Amennyiben Kína a diplomáciai csatornákon folyó tárgyalás és a vélhetően azzal párhuzamosan adandó amerikai ultimátum hatására nem hátrálna meg, nagy eséllyel egy háború is kitörhet a csatorna közvetlen környezetében, mivel az amerikaiak fegyverrel szereznének érvényt az úttal kapcsolatos igényeiknek és jogaiknak.

Az amerikaiaknak a csatorna teljes körű biztosításához azonban nemcsak tengeri, de szárazföldi erőket is oda kellene csoportosítaniuk. Ennek és az elrettentésnek a megalapozására szolgálhat Hegsethnek a panamai–amerikai közös hadászati kiképzésekről szóló bejelentése. A védelmi miniszter az amerikai katonai bázisok újrainyitását is megemlítette, annak a lehetőségét azonban a panamai kollégája egyértelműen kizárta.⁴² Viszont a Fehér Ház a Panama-csatornán történő közlekedést a szárazföld felől is biztosítani kívánja, így Hegseth azon megjegyzése, hogy amerikai csapatok fognak Panamában állomásozni, valószínűleg egy újabb utalás a közeljövőben várható amerikai igényekre – amelyekre sejthetően panamai ellenkezés lesz a válasz. Az amerikai közvéleménynek a tengerentúli katonai beavatkozástól való idegenkedésén, az ún. Vietnám-szindrómán is alapuló védelmi stratégia előírja a

jelentős létszámbeli és technológiai fölény alkalmazását mindenféle katonai konfliktus esetén, amelybe az USA belekerül, hogy minél rövidebb időn belül lehessen sikert elérni. Így a Panama-csatorna melletti műveleti területre történő felvonulás során a katonai bázisokra mindenképpen szükségük lesz az amerikai csapatoknak. A csatornával kapcsolatos semlegességi szerződése értelmében lehetősége van az Egyesült Államoknak arra, hogy panamai hozzájárulással csapatokat állomásoztasson a helyszínen.⁴³

A hidegháború vége óta megmutatkozó kínai stratégiai célkitűzés, a kelet-ázsiai domináns szerep visszaszerzése⁴⁴ valószínűtlenné teszi, hogy Peking a Panama-földszorosért fegyveres harcot folytatna. Viszont az ottani erős befolyása egy későbbi alku során még a hasznára lehet.

Következtetések

A Panama-csatornát érintő jelenlegi válság földrajzilag kis területet érint, de mind a régióra, mind a két nagyhatalom latin-amerikai versenyére nagy hatással lehet. Egyelőre nehéz megjósolni a regionális és a globális következményeit, de vannak olyan egyértelmű trendek, amelyek az amerikai–kínai geopolitikai versengés eszkalációját jelzik.

Kína a csatornát üzemeltető cégek adásvételét illető következő lépése még nem világos, ám annyi bizonyos, hogy csak az időt húzza. Elképzelhető, hogy Peking szerint a Panama-csatorna egy nagyobb politikai játékban – akár Tajvan esetében – még az alku tárgyaként szolgálhat: egy nagyvonalú ajánlatért cserébe esetleg visszahúzódna az amerikai érdekszférából. Ezt az elképzelést felismerte az Egyesült Államok, és a panamai konfliktussal párhuzamosan Tajvant illetően is jelzéseket küldött a Kínai Népköztársaság számára. Az amerikai külügyminisztérium Tajvannal is foglalkozó weboldaláról például februárban törölték, hogy „Washington nem támogatja Tajvan függetlenségét”.⁴⁵ Ez is arra utal, hogy egy külpolitikai váltás zajlik, amelynek részeként az USA már nem fogadja el Peking „egy Kína” politikáját, s újra felkészül egy vele való ellenségesebb viszonyra. A passzív ellenségeskedés nem új keletű Kína és az USA között: az 1990-es évek elején már volt egy zordabb időszak, amelyet az akkori kínai vezető, Teng Hsziao-ping „egy újabb hidegháborúként” jellemezett.⁴⁶ Azonban a konfliktus mára a globális szintre került át, között a Panama-csatornára. A csatornán keresztül Kína elérheti a globális Dél legtávolabbi államait is, ugyanakkor a kis latin-amerikai országban, az Egyesült Államok befolyási övezetének az egyik stratégiai bástyájában kialakított gazdasági szerepe igen érzékeny ponton érinti Washington biztonságpolitikai terveit.⁴⁷

Amennyiben a CK Hutchison és a BlackRock adásvételi tranzakciója sikeres lesz, az precedenst teremthet más amerikai cégek (és Washington) számára is arra, hogy érdemes lehet más kínai érdekeltségeket is felvásárolni – például a

szintén Colón tartományban, a csatornától északra található stratégiaileg fontos rézbányákat működtető donosói cégeket –, ami kétségkívül hátrányos lenne Kína szempontjából. Ha azonban megghiúsulna az adásvétel, akkor a Washington és Peking közötti feszültségek tovább fokozódnának, és a Panama-csatorna akár a két nagyhatalom csatateréként kerülne a figyelem központjába.⁴⁸

Jegyzetek

- 1 Wendling, Mike: „Panama’s President Calls Trump’s Chinese Canal Claim ‘Nonsense’”, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/articles/c8rj11ne68eo> (a letöltés ideje: 2025. április 3.).
- 2 Chavez Rodriguez, Yovani Edgar és Mohlin, Marcus: „The Panama Canal – China’s Illusive Chess Piece: What China’s Presence in the Panama Canal May Mean for Regional and Global Security”, *Comparative Strategy*, 42., no. 4. (2023): 468. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/01495933.2023.2219190>.
- 3 Mendez, Alvaro és Alden, Chris: „China in Panama: From Peripheral Diplomacy to Grand Strategy”, *Geopolitics*, 26., no. 3.(2019): 838. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/14650045.2019.1657413>.
- 4 Johnston, Karin L.: „China, Latin America, and the United States: Geopolitical Impacts and New Challenges”, *Konrad Adenauer Stiftung*, <https://www.kas.de/documents/283221/283270/China%2C+Latin+America%2C+and+the+United+States+-+Geopolitical+Impacts+and+New+Challenges.pdf/fc21fde7-6274-ec8a-1176-ec37115d1b38?version=1.0&t=1737063312216> (a letöltés ideje: 2025. június 20.), 10. o.
- 5 Uo., 2. o.
- 6 *The Economist*, „China’s Presence in Latin America Has Expanded Dramatically”, <https://www.economist.com/the-americas/2024/07/04/chinas-presence-in-latin-america-has-expanded-dramatically> (a letöltés ideje: 2025. április 10.).
- 7 Hernandez, Bruno: „China–América Latina y el Caribe: inversión, comercio y perspectivas futuras”, *China Briefing*, <https://www.china-briefing.com/news/china-america-latina-y-el-caribe-inversion-comercio-y-perspectivas-futuras/> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 8 Chavez Rodriguez és Mohlin: „The Panama Canal”, 467. o.
- 9 Pelcastre, Julieta: „China’s Concerning Influence on Chile’s Energy Sector”, *Dialogo Americas*, <https://dialogo-americas.com/articles/chinas-concerning-influence-on-chiles-energy-sector/> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 10 Pelcastre, Julieta: „Peru’s Chancay Port and the Risks of China’s Growing Influence”, *Dialogo Americas*, <https://dialogo-americas.com/articles/perus-chancay-port-and-the-risks-of-chinas-growing-influence/>, (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 11 *U.S. Department of State*, „5G Security: Incredible Promise, Significant Risk”, <https://2017-2021.state.gov/wp-content/uploads/2020/12/5G-Promise-Risk-508.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 2.).
- 12 Pettus, Evan L.: „The Expanding Leverage of the People’s Republic of China in Latin America: Implications for U.S. National Security and Global Order”, <https://www.southcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/Article/3553735/the-expanding-leverage-of-the-peoples-republic-of-china-in-latin-america-implic/#sdfootnote7anc> (a letöltés ideje: 2025. április 1.).
- 13 Johnston: „China, Latin America, and the United States”, 21. o.

- 14 Ryan, Maria „Chinese Anger at Sale of Panama Canal Ports to US Investor Highlights Tensions between the Two Superpowers”, *The Conversation*, <https://theconversation.com/chinese-anger-at-sale-of-panama-canal-ports-to-us-investor-highlights-tensions-between-the-two-superpowers-252418> (a letöltés ideje: 2025. április 13.).
- 15 Johnston: „China, Latin America, and the United States”, 3. o.
- 16 Chavez Rodriguez és Mohlin: „The Panama Canal”, 476. o.
- 17 Mendez és Alden: „China in Panama”, 839. o.
- 18 Chavez Rodriguez és Mohlin: „The Panama Canal”, 481. o.
- 19 Bilhar, Mateus „The Dawn of the Trump Corollary: Panama as the New Hotspot for U.S.–China Competition”, *Global Americans*, <https://globalamericans.org/the-dawn-of-the-trump-corollary-panama-as-the-new-hotspot-for-u-s-china-competition/> (a letöltés ideje: 2025. március 30.).
- 20 Ruende, Daniel F. és Doring, Amy: „Key Decision Point Coming for the Panama Canal”, *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/key-decision-point-coming-panama-canal> (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 21 Plummer, Robert: „Megaport Opens up Latin America to Chinese Trade as US Looks on”, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/articles/ckg79y3rz1eo> (a letöltés ideje: 2025. március 18.).
- 22 Youkee, Mat: „Has China’s Winning Streak in Panama Ended?”, *Dialogue Earth*, <https://dialogue.earth/en/business/34472-has-chinas-winning-streak-in-panama-ended/> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 23 Ellis, Evan R.: „China’s Security Engagement in Latin America and the Caribbean: An Overview of the Characteristics and Trends in China’s Security Engagement in the Region, and How It Is Evolving”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2024/02/chinas-security-engagement-in-latin-america-and-the-caribbean/> (a letöltés ideje: 2025. március 12.).
- 24 Illueca, Alonso: „China’s Influence in Panama: a Case Study”, *Expediente Abierto*, <https://www.expedienteabierto.org/chinas-influence-in-panama-a-case-study/> (a letöltés ideje: 2025. június 20.), 36. o.
- 25 Zeitz, Joshua: „There’s More to Trump’s Bluster over the Panama Canal than You Think”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/magazine/2025/01/11/trumps-bluster-panama-canal-00197624> (a letöltés ideje: 2025. április 17.).
- 26 *Canal de Panamá*, „Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal”, <https://pancanal.com/wp-content/uploads/2022/07/neutrality-treaty.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 27 Curley, Gregg: „The US Is Right to Be Concerned about China’s Influence over the Panama Canal”, *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/right-to-be-concerned-about-chinas-influence-over-the-panama-canal/> (a letöltés ideje: 2025. március 23.).
- 28 Xiangming, Chen: „Trump, the Panama Canal and US–China Rivalry”, *Think China*, <https://www.thinkchina.sg/politics/trump-panama-canal-and-us-china-rivalry> (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 29 Zeitz: „There’s More to Trump’s Bluster”.
- 30 Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York, NY: Simon & Schuster, 1996), 218. o.
- 31 Mendez és Alden: „China in Panama”, 845. o.
- 32 Ward Agius, Matthew: „Panama on Edge as US Targets China’s Canal Influence”, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/en/panama-on-edge-as-us-targets-chinas-canal-influence/a-72207874> (a letöltés ideje: 2025. április 17.).

- 33 *China Daily*, „China Lodges Representations with Panama over Withdrawal from BRI Cooperation”, <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/604048> (a letöltés ideje: 2025. április 2.).
- 34 Manekar, Sameer és Jim, Clare: „Italian Tycoon Emerges as Lead Investor for CK Hutchison Ports, Bloomberg News Reports”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/markets/deals/italian-tycoon-emerges-lead-investor-ck-hutchison-ports-bloomberg-news-reports-2025-04-14/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 35 *Ministry of National Defense, The People's Republic of China*, „Law of the People's Republic of China on Safeguarding National Security in the Hong Kong Special Administrative Region”, <http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/LR/4888377.html> (a letöltés ideje: 2025. június 20.).
- 36 Illueca, Alonso: „Ports, Power, and Politics: Behind the High-Stakes Battle over CK Hutchison's Panama Deal”, *China Global South Project*, <https://chinaglobalsouth.com/analysis/ports-power-and-politics-behind-the-high-stakes-battle-over-ck-hutchisons-panama-deal/> (a letöltés ideje: 2025. április 10.).
- 37 Olay, Matthew: „Hegseth Says U.S. Partnering with Panama to Secure Canal, Deter China”, *U.S. Department of Defense*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/4150935/hegseth-says-us-partnering-with-panama-to-secure-canal-deter-china/> (a letöltés ideje: 2025. április 14.).
- 38 *Taipei Times*, „Hegseth Vows Deterrence across Strait”, <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2025/03/31/2003834342> (a letöltés ideje: 2025. április 8.).
- 39 Teljes nevén: Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal.
- 40 Chavez Rodriguez és Mohlin: „The Panama Canal”, 482. o.
- 41 Taylor, Luke: „'Why Pick a Battle over This?': Trump's Threats over Panama Canal Reopen Wounds over 1989 US Invasion”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2025/jan/12/panama-canal-trump> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 42 Oppmann, Patrick: „US–China Rivalry over Panama Canal Sparks Tensions, Leaving Panama Caught in War of Words”, *CNN World*, <https://edition.cnn.com/2025/04/10/americas/analysis-us-china-panama-canal-rivalry-intl-latam/index.html> (a letöltés ideje: 2025. április 15.).
- 43 Chavez Rodriguez és Mohlin: „The Panama Canal”, 481. o.
- 44 Huntington: *The Clash of Civilizations*, 168. o.
- 45 *Al Jazeera*, „US Drops Wording Saying It Does Not Support Taiwan Independence”, <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/17/us-drops-wording-saying-it-does-not-support-taiwan-independence> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 46 Huntington: *The Clash of Civilizations*, 222. o.
- 47 Mendez és Alden: „China in Panama”, 854. o.
- 48 Illueca: „Ports, Power, and Politics”.